

КАРЕЛ ДОСТАЛ-ЛУТИНОВ – ПОЕТ НА КАТОЛИЧЕСКАТА МОДЕРНА

Иржи Кудърнач
Масариков университет, Бърно

Иржи Кудрнач. Карел Достал-Лутинов, поэт «Католического модерна»

В данной статье оценивается место, которое Карел Достал-Лутинов занимал в движении «Католический модерн» и в чешской поэзии своего времени. Он был ревностным организатором и продуктивным писателем: 1890-х годах его ценили как оригинального поэта, одного из троих значимых представителей «Католического модерна»; на рубеже веков его поэтическая репутация ослабла, и он слыл прежде всего журналистом, отличавшимся своим полемическим стилем. Несмотря на это Достал-Лутинов внес в чешскую поэзию некоторые важные импульсы. Как лирик он написал много песен, следуя традициям школы «Май», ввел в литературное обращение францисканскую тему и изобразил в своих стихах «душу» животных и растений и таким образом стал предшественником Якуба Демля. В другой части своей поэзии он ломал мелодическое стихосложение и продвигал экспрессионистскую манеру выражения чувств.

Ключевые слова: Карел Достал-Лутинов, Католический модерн, чешская поэзия

Jiří Kudrnáč. Karel Dostál-Lutinov, Poet of the “Roman Catholic Moderne”

This paper evaluates the place Karel Dostál-Lutinov occupied in the “Catholic Moderne” movement and in the Czech poetry of his time. Karel Dostál-Lutinov was a fervent organizer and a *prolific* writer. In the 1890s he was conceived of as an original poet, one of the three representative personalities of the “Catholic Moderne”; the turn of the centuries witnessed the weakening of his reputation as a poet and Karel Dostál-Lutinov was regarded mostly as a polemical journalist. However, Dostál-Lutinov brought into Czech poetry some significant impulses. As a lyrical poet he wrote many songs, following the tradition of the “May” school. He introduced the Franciscan theme, and above all he depicted, in his poetry, the “souls” of animals and plants and thus he became a predecessor of Jakub Deml. In some of his poetic works, and energetic polemical writing, he broke melic verse and promoted expressionistic *manner of emitting the emotions*.

Key words: Karel Dostál-Lutinov, Roman Catholic Moderne, Czech poetry

От времето на своето възникване на границата между XIX и XX век групата на т. нар. Католическа модерна¹ се радва на най-голям научен интерес именно в наши дни. Макар и още от началото на XX век вече да съществуват редица полезни статии и материали от Вилем Битнар и от други автори – представители на Католическата модерна или изразяващи отношение към нея, те се отличават с известно дилетантство и остават встрани от руслото на литературната история и критика². Днес профилирани специалисти в тази проблематика са Павел Марек и Ладислав Солдан³, чиято систематична работа подпомага множество разработки на други изследователи от различни научни области. Като цяло тези проучвания имат за цел да впишат Католическата модерна в литературния и извънлитературния контекст. Методологически вдъхновяващи при анализа на прозата на Католическата модерна и въобще на цялата нейна художествена продукция са основополагащите статии на Ярослав Мед, включени в сборника *Писатели в сянка (Spisovatelé ve stínu)*, (1995). Темата за Католическата модерна е синтезирана в литературноисторическия компендиум на Мартин Кирил Путна *Чешката католическа литература 1848 – 1918 (Česká katolická literatura 1848 – 1918)*, (1998) и в изследванията, надхвърлящи границите на литературата, като сборника *Чешката католическа модерна (Česká katolická moderna)*, (2000, съст. Павел Марек), посветен на 75-годишнината от смъртта на Карел Достал-Лутинов, и *Пленници на звездите и мечтите (Zajatci hvězd a snů)*, (2000, съст. Роман Мусил и Алеш Филип), сборник, посветен на сп. „Нови живот“ (Nový život, бълг. „нов живот“). В този дискурс на Карел Достал-Лутинов се посвещава голямо внимание; той все пак е основополагаща фигура, неразривно и типологически свързана с това движение, която изисква да бъде осмислена в съответния контекст.

¹ Католическа модерна (Katolická moderna) е литературно течение, обединило писатели с католически убеждения. Първият колективен израз на тази нова концепция за модерно изкуство представлява алманахът *Под общо знаме (Pod jedním praporem)*, (1895). През следващата година – 1896 г., започва да излиза органът на групата „Нови живот“ (Nový život, бълг. „нов живот“). – Б. пр.

² Понякога тези статии и материали страдат откъм самоцелност, изолационизъм, острота – все качества, които са присъщи на изявленията на някои представители на Католическата модерна, както и на техни привърженици и последователи от края на нейното съществуване, както и от времето след това. – Б. а.

³ Вж. Марек, Солдан 1996, Марек 1999, Солдан 2000, Марек 2003. Към групата на съвременните изследователи се отнася и Станислав Батушек, който ползва архивите на Олдржих Свозил (Батушек 1996, 1997). – Б. а. Олдржих Свозил (Oldřich Svozil, 1906 – 1984) е бил гимназиален учител, автор на публицистика, защитаваща католицизма и изследовател на литературното наследство на поетите на Католическата модерна. – Б. ред.

Макар да предизвиква известна резервираност по отношение както на своята недостатъчно убедителна и недостатъчно ясно формулирана програма, така и на художествените изяви на някои от своите представители, в края на века Католическата модерна бива призната като съществено явление и от творци, несподелящи нейните художествени възгледи и принадлежащи към други литературни групи. Възраждането на католицизма и насърчаването на интереса към него имат аналози в редица чужди литератури, което показва, че чешката Католическа модерна се озовава в благоприятен контекст. Нейните членове принадлежат към поколението на 90-те години на XIX век, но не успяват да се наложат като негови ярки представители. Те инициират приобщаването на писателите католици към основните прогресивни за времето си тенденции, но сред тях няма открояващи се личности, които да извоюват солидно признание от страна на останалите литературни групи. Това постигат католическите писатели едва от по-младото поколение, които често не само не възприемат създаденото от първите представители на Католическата модерна от 90-те години, но влизат с тях в толкова остра полемика, че дори стигат до крайното им отрицание по начин, по който поколението на 90-те години се отнася към своя предшественик Врѣхлицки. Това, че Врѣхлицки е първостепенен автор, а поетите на Католическата модерна нямат висотата, до която достигат техните следходници, не е от съществено значение: в двата случая негативното отношение към предшествениците се явява предпоставка за формиране на собствено самосъзнание и за себеидентификация. На Католическата модерна от 90-те години обаче принадлежи заслугата да очертае посоката, която се оказва необходима за утвърждаването на редица католически писатели в междувоенния период. Тази връзка не може да бъде negliжирана и е нужно да бъдат дооценени и „старейшините на Католическата модерна, както ги нарича Зденек Ротрекъл (2000: 636 – 637⁴), независимо от това, че тяхното творчество невинно е достатъчно убедително.

В *Алманах сецесион* (*Almanach secese*, 1896) са поканени петима представители на Католическата модерна, които малко преди това са представени в антологията манифест *Под общо знаме* (*Pod jedním praporem*, 1895), и четирима от тях приемат поканата (това са Вилем Битнар⁵, Сигизмунд Боушка⁶, Ксавер Дворжак⁷ и Юлиус Алоис Кораб⁸;

⁴ Вж. раздела за Ярослав Новак и Луиза Новакова, съдържащ коментари, издателски бележки и разяснения. – Б. а.

⁵ Вилем Битнар (Vilém Bitnar, 1874 – 1948) – писател с католически убеждения, един от основните представители на Католическата модерна, литературен историк, автор на монографии върху чешкия барок. – Б. пр.

Карел Достал-Лутинов не реагира на поканата). В съпоставка с този факт идва следващата представителна за времето си антология – *Нова чешка поезия* (*Nová česká poezie*, 1907), в която кулминират върховите тенденции на 90-те години и в чийто обем от 318 страници стихове е представен единствено Ксавер Дворжак, при това само с три свои стихотворения. Едва Иван Славик посвещава цял раздел от антологията *Пеещите лебеди* (*Zpívající labutě*, 1971) на поетите на Католическата модерна, а отделни статии, публикувани по различни поводи в периодични издания, включва в книгите с есета *Видяно по друг начин* (*Viděno jinak*, 1995; там е и обзорната статия *Отрови и лекарства на деветдесетте години/Jedy a leky devadesátých let*), *Лица зад огледалото* (*Tváře za zrcadlem*, 1996, там е статията *Сигизмунд Боушка – 50 години от смъртта му/Sigismund Bouška – 50 let od jeho smrti*) и *Предшественник и визионер* (*Předchůdce a vizionář* за Адам Хлумеcki⁹).

Дейността на Католическата модерна има комплексен характер и обхваща както литературата, така и различни други области: на църковните реформи, културата, теологията, на обществените проблеми. Видно е обаче, че слабост на Католическата модерна е именно това, което е било считано за най-съществено в съвременния литературен дискурс: словесното и най-вече поетическото творчество на нейните членове. За това свидетелстват както тогавашната литературна критика на представителите на поколението от 90-те години, така и спомените на съвременниците. Най-значимите автори, които публикуват в „Нови живот“, не са основателите на Католическата модерна, а Юлиус Зейер и Отокар Бржезина. Зейер умира през 1901 г., а Бржезина¹⁰ публикува през същата година своята последна стихосбирка – *Ръце* (*Ruce*). Още повече, Бржезина изрично отказва да бъде наричан католически поет в религиозния смисъл на думата (в известното писмо до Анна Памрова от 15.11.1896 г., в което коментира Сигизмунд Боушка):

⁶ Сигизмунд Боушка (Sigismund Bouška, 1867 – 1942) – свещеник от Бенедиктинския орден, поет, преводач и литературен критик. За него и за Ксавер Дворжак вж. статията на Иржи Кудърнач в сп. „Славянски диалози“, кн. 10 – 11, 2010, 157 – 168. – Б. ред.

⁷ Ксавер Дворжак (Xaver Dvořák, 1858 – 1939) – католически свещеник, поет и публицист. – Б. пр.

⁸ Юлиус Алоис Кораб (Julius Alois Koráb, 1874 – 1940) – поет и преводач, автор на публицистика, защитаваща католицизма. – Б. пр.

⁹ Адам Хлумеcki (Adam Chlumecký, 1854 – 1938) – псевдоним на Франтишек Кужела, свещеник, поет и прозаик, представител на Католическата модерна. – Б. пр.

¹⁰ Отокар Бржезина (Otokar Březina, 1868 – 1929) е най-емблематичният поет на чешкия символизъм. Негови стихотворения в превод на български език са представени в сп. „Славянски диалози“ в кн. 10 – 11 за 2010 г. и в кн. 14 за 2013 г. – Б. ред.

Не казвам, че изучаването на някои стари литературни текстове, както и на мистичните творби на Средновековието, които имах възможността да изучавам в тукашния манастир, не са оставили отпечатък в душата ми, но моята мистика се основава на резултатите от модерните точни науки и от дългото вглеждане в самоуверените идеалистични перспективи, [очертани от] школата на Кант. Не криех от г-н Б., че моето творчество е независимо от догмата и се докосва само до *езотеричната* основа на религията и *нищо повече* (к. а.). Аз не съм вярващ в смисъла, който той влага.

(Кршемен, Памрова, съст. 1936: 147)

Следователно след края на века представителните за чешката литература писатели нито създават, нито обогатяват образа на Католическата модерна, а не се появяват и значими нейни последователи. Остават само по-незначителните членове на групата Католическа модерна.

Католическата модерна всъщност допринася за формирането на съвременната културна среда и подобно на други литературни групи от 90-те години на миналия век иска да я разшири и култивира посредством художествения превод особено на поезия, която за нея е най-престижният жанр. Последвалите слабо известни, но иначе твърде амбициозни нейни преводачески намерения обаче не успяват да се реализират и за разлика от останалите литературни школи на 90-те години стига до твърде скромна формулировка на собствената си позиция:

С участието на нашите млади католически поети и под редакцията на ОСБ¹¹ на С. Боушка ще излизат „Поетични католически хоризонти“ (Bánsnické obzory katolické) – библиотечна поредица от оригинални и преводни стихотворения. Целта е в тази библиотека да се култивира истинско *католическо изкуство* (к. а.), което в испанската, провансалската, каталунската, италианската и в последно време главно в немската литература има значими постижения. *Разбирайки добре, че нашата поезия все още е в пелени, ще представим наред с най-добрите чешки образци основно преводи на класически произведения* (к. м. – Й. К.), като св. Тереза Авилска¹², св. Сан Хуан де ла Крус¹³, Лопе де Вега¹⁴, Калдерон¹⁵, Вердагер¹⁶, Балагер¹⁷, Мистрал¹⁸, Лам-

¹¹ ОСБ (Ordo Sancti Benedicti, съкр. OSB) – орден на св. Бенедикт и название на сдружение на бенедиктинските свещеници в манастира в Бржевов (квартал на Прага). – Б. пр.

¹² Св. Тереза Авилска (Teresa de Ávila, Teresa de Jesus, 1515 – 1582) – испанска монахиня, която заедно с Йоан Кръстни създава Ордена на босите кармелити, авторка на мистични произведения. – Б. пр.

¹³ Сан Хуан де ла Крус, известен още като св. Йоан Кръстни (San Juan de la Cruz, 1542 – 1591) – испански мистик, поет, теолог. – Б. пр.

¹⁴ Лопе де Вега (Lope de Vega, 1562 – 1635) – забележителен испански бароков поет, прозаик и драматург. – Б. пр.

бер¹⁹, Руманил²⁰, Вебер²¹, Баумгартнер²², Дипенброк²³, Гьорес²⁴, г-жа Рингзеис²⁵, Брентан²⁶, Зийбер²⁷, Дросте-Хюлсхоф²⁸, Вьонийо²⁹ и др. Този, който иска да преведе или вече е превел нещо от посочените автори или от други подобни, нека да даде своята заявка при ОСБ на С. Боушка в Махов³⁰ близо до Полице над Метуи³¹ (Чехия). Първият брой ще бъде алманах на чешките католически поети и ще бъде посветен на Б. М. Кулда³².

(Аноним 1895: 27)

¹⁵ Педро Калдерон де ла Барка (Calderón de la Barca, 1600 – 1681) – испански бароков поет, прозаик и драматург с особени заслуги най-вече за развитието на театралното изкуство. – Б. пр.

¹⁶ Жасинт Вердагер-и-Сантало (Jacint Verdaguer i Santaló; 1845 – 1902) – каталунски поет и свещеник, автор на *Страстите на Господа наш Иисус Христос* (*Passió de Nostre Senyor Jesucrist*, 1873), трилогията *Младенецът Иисус* (кат. *Jesús Infant*) и др. – Б. пр.

¹⁷ Виктор Балагер (Victor Balaguer, 1824 – 1901) – каталунски поет и испански политик. Известен е със своите исторически и политологични изследвания, както и с 6-томната си книга върху каталунските трубадури (*Historia política y literaria do los trovadores*, 1878 – 1880). – Б. пр.

¹⁸ Фредерик Мистрал (Frédéric Mistral, 1830 – 1914) – френски поет и прозаик, носител на Нобелова награда за 1904 г. Творчеството му се отличава с особен интерес към провансалската култура и език. – Б. пр.

¹⁹ Ламбер – поради широкото разпространение на тази фамилия е трудно да бъде идентифициран; вероятно става въпрос за Жан-Франсоа дьо Сен-Ламбер (Jean François de Saint-Lambert, 1716 – 1803) – френски поет и прозаик, автор на трактати, сред които най-известен е *Принципи на нравствеността на всички нации, или Универсален катехизис* (*Principes des mœurs chez toutes les nations ou Catéchisme universel*, 1798). – Б. пр.

²⁰ Жозеф Руманий (Joseph Roumanille, 1818 – 1891) – провансалски поет. – Б. пр.

²¹ Карл Юлиус Вебер (Karl Julius Weber, 1767–1832) – немски писател и историк. – Б. пр.

²² Александер Баумгартнер (Alexander Baumgartner, 1841 – 1910) – швейцарски поет и литературен историк, три пъти номиниран за Нобелова награда. – Б. пр.

²³ Алфонс Йоханес Мария Дипенброк (Alphonsus Johannes Maria Diepenbrock, 1862 – 1921) – нидерландски композитор, музикален критик и есеист. – Б. пр.

²⁴ Йохан Йозеф фон Гьорес (Johann Joseph von Görres, 1776 – 1848) – немски писател, философ и теолог. – Б. пр.

²⁵ Емили фон Рингзеис (Emilie von Ringseis, 1831 – 1895) – немска поетеса и прозаичка. – Б. пр.

²⁶ Брентан (Brentan) – неустановена самоличност. – Б. пр.

²⁷ Зийбер (Seeber) – неустановена самоличност, вероятно немец, поради което транскрибираме името му по този начин. – Б. пр.

²⁸ Анете фон Дросте-Хюлсхоф (Annette von Droste-Hülshoff, 1797 – 1848) – немска поетеса. – Б. пр.

²⁹ Луи Вьонийо (Louis Veuillot, 1813 – 1883) – френски журналист и писател, страстен католик. – Б. пр.

³⁰ Махов (Machov) – селце близо до Храдец Кралове. – Б. пр.

³¹ Полице над Метуи (Police nad Metují) – малък град близо до Храдец Кралове. – Б. пр.

³² Бенеш Метод Кулда (Beneš Method Kulda, 1820 – 1903) – будител и свещеник от областта Моравия. Известен е като събирач на народни песни и приказки. – Б. пр.

Непосредствено след първите прояви на Католическата модерна (1896) Сигизмунд Боушка изразява в писмо до Й. Ш. Баар³³, че е крайно скептичен по отношение на художественото равнище на Католическата модерна, тъй като според него тя не разполага с автори, съпоставими с представителите на Чешката модерна³⁴ (Марек 2000: 67). Тази ситуация не се променя и през следващите години, което установяват и най-авторитетните литературни критици от 90-те години, при това – без да се възправят срещу възраждането на католицизма и възприемайки писателите класици като представители на Католическата модерна. Бързото творческо развитие на другите литературни групи изтласква писателите на Католическата модерна на заден план.

Францисканството с присъщата му полемичност се явява отличителна черта на поезията на Католическата модерна, а това ѝ придава характер на *ecclesia militans*³⁵. Най-ценна като художествена перспектива по онова време е поетиката на символизма, но макар да има по принцип сериозно влияние върху литературното развитие, точно върху тази група поети нейното въздействие е слабо. Художествена кохерентност и изразителна сила символистичната поезия и проза постигат при по-късните католически писатели – на първо място при Якуб Демъл³⁶ и Ярослав Дурих³⁷. Това се случва най-вече през второто десетилетие на XX век – във времето на разцвета на сецесиона, преливащ във витализъм и други течения.

Начело на Католическата модерна са трима свещеници: Сигизмунд Боушка, Ксавер Дворжак и Карел Достал-Лутинов. В началото на творчеството си всички те се представят като оригинални поети. Най-голяма надежда буди Боушка, чиято първа стихосбирка *Pietas* (1897) е приветствана от Отокар Бржезина с присъщия за него панегиричен стил:

³³ Индржих Шимон Баар (Jindřich Šimon Baar, 1869 – 1925) – чешки католически свещеник и писател, представител на Католическата модерна, автор на реалистическа проза на селска тематика. В периода 1018 – 1921 г. е председател на Съюза на католическото духовенство. – Б. пр.

³⁴ Чешка модерна е название на първото поколение модернисти, подписали *Манифеста на Чешката модерна* (сп. „Розhledi“, 1895). – Б. пр.

³⁵ *Ecclesia militans* (лат.) – войнстваща църква. – Б. пр.

³⁶ Якуб Демъл (Jakub Deml, 1878 – 1961) – чешки писател и католически свещеник, чиято проза и поезия продължават линията на мистичния символизъм, очертана от Отокар Бржезина, но я ориентира в посока към авангардните концепции на експресионизма и сюрреализма. – Б. пр.

³⁷ Ярослав Дурих (Jaroslav Durich, 1886 – 1962) – прозаик, поет, драматург и публицист, принадлежащ към второто поколение на т. нар. Католическа модерна, което твори в периода между двете световни войни. – Б. пр.

[У]сещате цялата дълбочина на мистичната визия, нагнетена и тягостна, изпълнена с магията на думите, спираща дъха. [...] От близостта на вечните огньовете върху лицата се мятат мъртвешко бледи отражения, но бледостта, която виждате, е бледост, породена от усещането за ново познание. [...] Музиката на единната душа е въплътена във всички песни в тази книга. Всички нейни идеи следват ритъма на единна стъпка. Но смиреното слово, което цари в нея, не се страхува да се вгледа в най-близките и най-делничните неща и успява да заговори за тях приятелски, за утеха на обикновените души.

(Бржезина 1989: 171 – 172³⁸)

Горепосочената полярност в поезията на авторите от Католическата модерна е много видима и в творчеството на Карел Достал-Лутинов – всеотдаен организатор, темпераментен полемик и журналист, който пренася голяма част от тези свои качества и в поетичното си творчество. В своите произведения той съзнателно разчита и на друг, не само естетически ефект – дори го изисква. Така например в постскриптума на своята стихосбирка *Царството божие на земята* (*Království Boží na zemi*) пише: „На този, който е отвикнал да чувства и да мисли като католик, всичко ще му се струва или наивно, или дръзко“ (Достал-Лутинов 1899: 86). По същата причина той включва в тази стихосбирка под заглавието *Героично стихотворение* (*Báseň hrdinská*) журналистически извадки за свещениците, които загиват на потъващ кораб, давайки опрощение (пак там: 47).

Любим жанр на Достал-Лутинов е песента, но разбира на анахронично, по начин, близък до този на Хейдук³⁹, на когото в края на живота си поетът на Католическата модерна има желание да посвети своя стихосбирка или поне част от нея (вж. Замикал 1930). Много от своите стихотворения Достал-Лутинов нарича песни или напеви – тяхната поетика е в повечето случаи традиционна и те често се свеждат до стихотворна проза. Лирическите му произведения не са равностойни на поезията на значимите представители на 90-те години, тъй като им липсва образотворческа енергия, която да ги освободи от властта на логиката и от стихотворната схема. Авторската стилизация в тези стихотворения е следната: подписани са с псевдонима Карел Скршиван⁴⁰, в

³⁸ Първата публикация на рецензията на Отокар Бржезина е в сп. „Нови живот“ през 1897 г., год. 2, № 3, с. 75 – 77. – Б. а.

³⁹ Адолф Хейдук (Adolf Heyduk, 1835 – 1923) – чешки писател от поколението на късните романтици, автор на романи на селска и историческа тематика, както и на лирическа поезия, отличаваща се с песенна ритмика. – Б. пр.

⁴⁰ Чешката дума *skřivan*, която избира за свой псевдоним, означава чучулига. – Б. пр.

тях се появяват скитащ музикант, певец, латернаджия, развълнуван поклонник. Достал-Лутинов е наясно със своя творчески стил: още в стихотворението *Finis* (лат. „край, завършек, финал“⁴¹) от 1918 г. пише, че лесно реди стихове и че в неговата песен няма изкуство, т.е. нищо изкуствено (Достал-Лутинов 1930: 68).

Агитационната лирика на Достал-Лутинов често напомня на журналистическата реторика и не притежава художествената изобретателност на *Просяйки песни* (*Žebracké písně*, 1925) на Ярослав Дурих, които адекватно продължават линията на прокълнатите поети като Франсоа Вийон и които от самия автор са наречени „активистични“. В някои стихотворения обаче Достал-Лутинов нарушава стихотворната схема и създава поетика, с която става един от инициаторите на експресионизма още през 90-те години на XIX в. По този начин той се проявява като автор, който разширява поетическия канон в реалистична и експресивна посока, подобно на своите съвременници Йозеф Холи⁴², Лудвик Лошяк⁴³ или Ян Вая⁴⁴.

V trýzni

Jsi šlapán – týrán – rozdrážděn tvůj vztek
a všecek se ti v pesti shluká –
už nelze snášet urážek –
už rozlomcovat klec svou žádá ruka:
Teď ukaž, že jsi rek!
Radš nežli mříž – nech vlastní srdce puká!

(Достал-Лутинов 1899: 55)

(**В беда.** Ти си потъпкан – тиранин – разярен е гневът ти / и всичко се събира в юмрука ти – / вече не може да бъде търпяна обидата – / вече ръката желае да разбие своята клетка: / Сега покажи, че си герой! / По-добре, отколкото зад решетка – и нека сърцето ти се пръсне!)

⁴¹ Заглавието на стихотворението се обяснява с факта, че е последното в стихосбирката. – Б. пр.

⁴² Йозеф Холи (Josef Holý, 1874 – 1928) – чешки поет и драматург, чието творчество е изтъкано от скептицизъм и бунтарство. Неговият лирически герой се явява стилизиран образ на варварина, който се възправя срещу властващото зло в света. – Б. пр.

⁴³ Лудвик Лошяк (Ludvík Lošťák, 1862 – 1918) – чешки поет, публицист и композитор, който отхвърля традиционните представи и за словесно, и за музикално изкуство. – Б. пр.

⁴⁴ Ян Вая (Jan Váňa, 1848 – 1915) – филолог (автор на чешко-руски речник), преводач и поет сатирик. – Б. пр.

Същата тенденциозност Достал-Лутинов влага и при разработването на библейска тематика, която именно благодарение на това се вписва лесно в съвременния контекст:

Vzhůru na vrchol Sionu!
Ztajte dech – poslyšte v dálku:
Hospodin, hle, za svůj národ vede válku!
V zuřivém vzteku boj vzplál!
Nad mořskou tůní
pavezy duní,
třískají štíty,
blýskají meče,
vrahů krev teče...

(Достал-Лутинов 1899а: 79)

(Нагоре към върха Сион! / Затаете дъх – чуйте в далечината: / Господ, вижте, води война за своя народ! / С яростен гняв се разгоря битката! / Над морската глъб / павезета⁴⁵ тътнат, / щитове тракат, / мечове святкат, / кръвта на враговете се лее...)

В поезията на Достал ясно личи родствената връзка с декаданса, в който лежат корените на експресионизма. За това свидетелстват декадентските мотиви в стихотворението *Аз лежа в ковчег* (*Já ležím v rakvi*, 1923), състоящо се от 13 строфи, всяка от които завършва с рефрен, идентичен със заглавието. В художествено отношение обаче то е непретенциозно, дескриптивно и песенно и неговият автор не се стреми да придаде на монотонността сугестивен ефект, каквото въздействие постига особено Карел Хлавачек⁴⁶.

В своята поезия Достал-Лутинов се изявява като един от най-пламенните радатели на францисканството. От една страна, той разработва францисканската тематика и използва подходящи за тази цел мотиви например в стихотворенията *Сестри и братя* (*Sestry a bratři*) и *Песни на брата – чучулигата* (*Písň bratra skřívána*) от стихосбирката *Певецът скитник* (*Potulný zpěvák*, 1902) и *Цветенца в Асизи* (*Fioretti v Assisi*⁴⁷) от стихосбирката *Майски цветя*⁴⁸ (*Květiny*, 1930), но от друга

⁴⁵ Павезе – голям дървен щит с размера на човешки ръст. – Б. пр.

⁴⁶ Карел Хлавачек (Karel Hlaváček, 1874 – 1898) – един от най-значимите чешки поети декаденти. – Б. пр.

⁴⁷ *Fioretti v Assisi* – заглавието отправя към ръкописа от края на XIV век *Fioretti di San Francesco* за живота на св. Франциск. – Б. пр.

⁴⁸ Заглавието на стихосбирката *Květiny* превеждаме като *Майски цветя*, макар че думата означава само „цветя“. Със същото значение обаче в чешкия език е и думата *květy*. Избо-

страна – пише редица стихотворения за цветята и дърветата, които го представят като предшественик на Якуб Демъл⁴⁹. Стихотворения от този тип се появяват още в първата стихосбирка на Достал-Лутинов – *Маргарити* (*Sedmikrásy*, 1895), после в *Певецът скитник* (1902), *Песни на живите твари* (*Písň tvorů*, 1917), *Майски цветя* (1930) и другаде: това са стихотворения като *Песен към ябълковото дърво* (*Píseň jabloně*), *Песен към старата череша* (*Písen staré třešně*), *Ach! Ta chudobínka jako dítě...* (*Ax! Горкичката, като дете...*), *Мъничък роман* (*Román malíčké*) и др. Някои са замислени като вътрешен монолог: *Ябълковото дърво* (*Jabloň*), *Старата мома* (*Stará panná*), *Песента на върбата наесен* (*Píseň břízy na podzím*), *Песента на старата череша* (*Písen staré třešně*), *Медоносната пчела нее* (*Čmelák zpívá*), *Спорът на цветята* (*Spor květín*). Особено в по-късните сборници се среща и друг тип антропоморфизация: *Песента на морето* (*Píseň moře*), *Песента на алпийския поток* (*Píseň alpského potoka*), *Хорът на Алпийските планини* (*Zpěv alpských velehor*), а освен тях още и *Песента на обичащия* (*Píseň milujícího*), *Песента на болката* (*Píseň bolesti*) и др. Францисканската идея оставя дълбок и траен отпечатък в неговото съзнание: в резултат се появява и преводът на *Fioretti* (1902). Посочените мотиви, както и тяхната трактовка съпътстват поезията на Достал-Лутинов през целия му творчески път. Неговата иновативност се проявява на чисто идейно равнище, но не и по отношение на художествената структура: тези нови за чешката поезия теми той разработва почти изцяло с конвенционални средства. Не успява да достигне до символизма, импресионизма, нито до асоциативността на Демъл. По това се различава от своите съмишленици, които инициират заедно с него групата на Католическата модерна: Ксавер Дворжак и Сигизмунд Боушек, които възприемат и влагат в своя художествен свят водещия по онова време синтез от символизъм, декаданс и импресионизъм.

Изводите, които представихме дотук, са застъпени само частично в досегашната критическа и историческа литература. Рецепцията на творчеството на Карел Достал-Лутинов също се явява едно твърде проблематично поле. Сама по себе си тя представлява важна и доста комплицирана тема, към която обаче често се подхожда с оглед на конфесията – а това ясно показва необходимостта от прилагане на обекти-

рът на поета явно не е случаен, тъй като в думата *květina* е закодирано названието на месец май – *květen*. Стихотворения от тази стихосбирка в български превод представяме в рубриката „Нови преводи“ на настоящия брой на списание „Славянски диалози“. – Б. ред.

⁴⁹ Имаме предвид стихосбирката на Демъл *Моите приятели* (*Moji přátelé*, 1913). – Б. а. Тази поетическа книга съдържа кратки лирически стихотворения, посветени на цветята. – Б. пр.

вен литературноисторически подход. В нея се отразяват различията между писателите, близки до Достал-Лутинов и до Католическата модерна, и представителите на другите доминирали по онова време в чешката литература течения. Именно по този начин става видно наличието на „католическо гето“, от което много автори се оплакват, но което самият Лутинов редом с други свои съмишленици създава, налагайки своя агитационен тон – нападателен и отбранителен както в поезията, така и, разбира се, в публицистиката.

Хронологически първата позитивна оценка за тримата корифеи на Католическата модерна – поетите Ксавер Дворжак, Карел Достал-Лутинов и Сигизмунд Боушка, е тази на Фр. Кс. Шалда, публикувана през 1897 г. в „Литерарни листи“:

[Т]е не са [...] големи длъжници на чужд стил, на чужда дикция. Пътят им е пътят на едно нормално развитие: те не са освободени от чуждо влияние, но това са вътрешни влияния (не европейски, а спиритуалистично-декадентски) и тези влияния са асимилирани, а не просто привнесени.

(Шалда 1950: 221)

Положителното становище на Шалда излъчва надеждата, която пробуждат още с първите си стихосбирки всички тези поети в контекста на всеобщо споделяната необходимост от духовно възраждане на съвременната култура, и е за конкретния момент жест, утвърждаващ *de facto* и трите авторски подстъпа към поезията.

Последвалите рецензии на други двама изтъкнати критици от поколението на 90-те години показват фундаментални разминавания между мнението на мнозинството и позицията на Достал: съпоставяйки го с чуждестранни автори – участници в приветстваното от обществото духовно възраждане, Нойман и Карасек се отнасят скептично към консервативната поетика на Достал и изразяват разочарование от факта, че този автор би трябвало да бъде възприеман тъкмо като представител на модерната чешка литература.

Според Ст. К. Нойман⁵⁰ модерната религиозна литература би трябвало да изглежда по различен начин:

Ние наистина справедливо ще оценим всичко велико, което християнството ни е дало например в изкуството. Почти със сигурност може да се пред-

⁵⁰ Станислав Костка Нойман (Stanislav Kostka Neumann, 1875 – 1947) – чешки поет и журналист с твърде противоречиво идейно-естетическо развитие. През 90-те години на XIX век, когато пише този свой критически отзив, е анархист и автор на декадентска поезия. – Б. пр.

полага, че *Sagesse* е последният поетически и вероятно въобще художествен религиозен шедьовър; тук, разбира се, имам предвид догматичната религия. Понеже новото религиозно изкуство, мистиката на новия човек със сигурност ще срина цялото това насилие от догми и системи и ще се разлее с мощния дъх на Уолт-Уитмановите стихове, с дълбочината и силата на *Съкровището на смирените* (на Морис Метерлинк, б. а. – И. К.) и с полета например на нашия Отокар Бржезина. Ако обаче католицизмът ни поднесе някой нов *chef d'oeuvre* на своето изкуство, къде ще отиде цялата тази механхолия на залязващите слънца и къде ще бъдат уловени последните лъчи на гаснеща слава, последното сбогом и последните проблясъци на гордо достойнство пред побеждаващия враг – ако ни бъде поднесен такъв или друг шедьовър, със сигурност няма да има човек, който да не го приеме така, както бе приет от всички без изключение *Sagesse*.

(Нойман 1964: 57⁵¹)

На Иржи Карасек⁵², който е бил съпричастен с идеалистическото католическо *renouveau* (възраждане – б. пр.), поезията на Достал-Лутинов също се струва художествено неубедителна:

Естетическият първоелемент е в мистичния порив, устремен към небето, в неизразимото виждане в Бога – всичко това, което просто липсва у отец Достал [...] и в онова, което е присъщо на всички християнски мистици, но е безкрайно далече от автора на *Царството Божие на земята*.

(Карасек 1899: 965)

С подобно звучене е и публикуваната по онова време обширна рецензия за стихосбирките *Маргарити* и *Царството Божие на земята* от референта на „Литерарни листи“⁵³ – вероятно пражки литератор и представител на тогавашното най-младо поколение. Критикът изразява резерви по отношение на художествените резултати на Достал-Лутинов, но проявява разбиране към програмата на това движение. В подробен критичен анализ, какъвто често се среща през 90-те години, рецензентът на няколко места посочва недостатъци като „недомислие, небрежност, драскачество и неискреност“. Заключение е жестоко: Католическата модерна се ражда като съпротива срещу по-ранната художествено примитивна чешка католическа поезия, поради което ней-

⁵¹ Първоначално статията на Ст. К. Нойман излиза в „Нови култ“ (Nový kult, 1897/1898). – Б. а.

⁵² Иржи Карасек (Jiří Karásek, 1871 – 1951) – изключително продуктивен чешки писател декадент – поет, прозаик и драматург, който заедно с Арнощ Прохазка създава органа на Чешката модерна „Модерни ревю“ (Moderní revue, 1894 – 1925). – Б. пр.

⁵³ Рецензията е подписана на с. 325 с кода 2b. – Б. ред.

ните прокламации се посрещат с надежда, но рецензираните книги на Достал повтарят грешките на предходните автори от кръга на списанията „Обзор“ (Obzor, бълг. „хоризонт“) и „Власт“ (Vlast, бълг. „родина“), срещу които преди няколко години младата Католическа модерна се е възправила. Липсва субективно силен и художествено въздействащ израз на вярата: отново е налице поезия, която до голяма степен е примитивна и лишена от художествена стойност. Сборниците на Достал-Лутинов отвеждат съвременната литература по път, който не води „ни-то към възраждане на религиозната поезия, а още по-малко към всеобщо възраждане на чешката поезия“ (Аноним 1899: 325).

След края на века отзивите за поезията на Достал-Лутинов са свързани с равностойността на наследството, оставено от залязлата вече Католическа модерна. Излизат остри полемични рецензии. Така например Адолф Весели⁵⁴ презрително определя Достал-Лутинов като банален агитатор в рецензията за стихосбирката *Рими и лудории (Ханацки картини)* (*Rýme a šprýme Hanácky obrazky*, 1912), която окачествява като „най-долен боклук на тенденциозното клерикално стихоплетство, предназначено за простия народ“ (Весели 1912/1913: 184). С подобен крайно критичен тон се произнася и реалистът Ф. С. Прохазка⁵⁵ за *Песни на живите твари* (1917) (Прохазка 1918: 387). Дори автори, които симпатизират на Достал-Лутинов, са разколебани относно качествата на неговото творчество: те изтъкват художествените недостатъци и не пропускат да отбележат разочарованието на автора от подценяването на неговата поезия (Битнар 1923, Замикал 1930, Боушка 1938). Така например Вилем Битнар заявява, че ако от „морето от стихове“ на Карел Достал-Лутинов се направи „грижлив подбор“, би могло да се стигне до приятна изненада.

Преустановяването както на споровете с Достал-Лутинов, така и на защитните речи предполага обективно да разберем, коректно да дефинираме и да анализираме неговото разбиране за поезията – да изследваме аспектите на неговата поезия, включително от гледна точка на тематика, мотивация и жанрови особености, и да отчитаме както полемичните рецензии, така и апологетичните. От кръга на Католическата модерна тръгват две целенасочени новаторски изследвания, чиито автори са Вилем Битнар и Франтишек Дохнал (Битнар 1913 – 1915, Дох-

⁵⁴ Адолф Весели (Adolf Veselý, 1886 – 1961) – чешки журналист, прозаик и литературен критик. – Б. пр.

⁵⁵ Франтишек С. Прохазка (František S. Procházka, 1861 – 1939) – чешки писател и редактор; най-сполучливите му творби са в областта на литературата за деца и юноши. – Б. пр.

нал 1941), открити едва десетилетия по-късно от литературните историци Ладислав Солдан, Петър Хора и Игор Фиц (Солдан 2000, Хора 2000, Фиц 2000). За сериозната литературна наука творчеството на Карел Достал-Лутинов се отличава с дидактичност, достъпност, проповедничество, експресивен реализъм и францисканско новаторство, характерни за неговото поколение.

ЛИТЕРАТУРА

- Аноним 1895:** Anonym. Péči mladých našich básníků katolických... // *Hlidka*, roč. 12, 1895, s. 27.
- Аноним 1899:** Karel Dostál-Lutinov Sedmikrásky. Karel Dostál-Lutinov: Království Boží na zemi. // *Literární listy*, roč. 20, 1899, № 19 – 20, s. 322 – 325.
- Батушек 1996:** Batušek, St. *Katolická moderna. Karel Dostál-Lutinov a jeho přátelé a spolupracovníci*. Třebíč: Nakladatelství Arca JiMfa, 1996.
- Батушек, съст. 1997:** *Přátelství básníků. Vzájemná korespondence Karla Dostála-Lutinova s Juliem Zeyerem a Otokarem Březinou*. Uspořádal Stanislav Batušek. Brno: Host, 1997.
- Битнар 1913 – 1915:** Bitnar, V. Barvy a záře v poezii Karla Dostála-Lutinova. // *Nový věk*, roč. 7, 1913 – 1915, č. 21, s. 6 – 7, č. 22, s. 6 – 7, č. 25, s. 6 – 7, č. 30 – 31, s. 6 – 7.
- Битнар 1923:** Bitnar, V. Karel Dostál-Lutinov Na paměť seznulého básníka. // *Archa*, roč. 11, 1923, s. 487 – 497.
- Боушка 1938:** Bouška, S. Pravda o Karlu Dostálu-Lutinovu. // *Poselství*. Ed. Oldřich Svozil a Stanislav Vrbík. Olomouc, 1938, s. 9 – 14.
- Бржезина 1989 [1897]:** Březina, O. Pietas. Kniha básní Sigismunda Boušky. // *Hudba pamenů a jiné eseje*. Ed. Petr Holman. Praha: Odeon, 1989, s. 169 – 172.
- Весели 1912/1913:** Veselý, A. O knihách. // *Česká revue*, roč. 6, 1912/1913, s. 184.
- Дик, Новак, съст. 1907:** *Nová česká poezie*. Uspořádali Viktor Dyk a Arne Novák. Praha: Kruh českých spisovatelů, 1907.
- Достал-Лутинов 1930:** Dostál-Lutinov, K. *Květiny*. L. Zamykal (ed.). Olomouc: Lidové závody tiskařské a nakladatelské, 1930.
- Достал-Лутинов 1899:** Dostál-Lutinov, K. *Království Boží na zemi*. Nový Jičín: Nový život, 1899.
- Дохнал 1941:** Dohnal, Fr. Kristus v poezii Karla Dostála-Lutinova. // *Archa*, roč. 29, 1941, s. 139 – 146.

- Замикал 1930:** Zamykal, L. Smrt a závěť Karla Dostála-Lutinova. // Karel Dostál-Lutinov. *Květiny*. L. Zamykal (ed.). Olomouc: Lidové závody tiskařské a nakladatelské, 1930, s. 69 – 79.
- Карасек 1899:** Karásek, J. Karel Dostál-Lutinov: Království Boží na zemi. // *Rozhledy*, roč. 8, 1899, s. 965.
- Кршемен, Памрова, съст. 1936:** *Dopisy Otokara Březiny Anně Pammrově z let 1889 až 1905*. Uspořádali Jaroslav Křemen a Anna Pammrová. Praha: E. Chalupný, 1936.
- Марек 1999:** Marek, P. *Apologetové nebo kacíři?* Studie a materiály k dějinám české Katolické moderny. Rosice u Brna: Gloria, 1999.
- Марек 2000:** Marek, P. Vznik a formování české Katolické moderny. // *Zajatci hvězd a snů*. Red. Roman Musil a Aleš Filip. Praha: Argo, 2000, 64 – 84.
- Марек 2003:** Marek, P. *Český katolicismus 1890 – 1914*. Olomouc: Katedra politologie a evropských studií FF UP, 2003.
- Марек, Солдан 1996:** Marek, P., L. Soldan. *Karel Dostál-Lutinov bez mytů, předsudků a iluzí*. Třebíč: Arca JiMfa, 1996.
- Нойман, съст. 1896:** *Almanach secese*. Uspořádal St. K. Neumann. Praha, 1896.
- Нойман 1964:** Neumann, St. K. Katolické revue. // *Stati a projevy I*. Praha: Statní nakladatelství krásné literatury a umění, 1964, 56 – 59.
- Прохазка 1918:** Procházka, F. S. Literatura. // *Zvon*, roč. 18, 1918, s. 387.
- Ротрекъл 2000:** Rotrekl, Zd. Dopis Aleně Renčové 9.5.1973. // Renč, V. *S anděly si nelze připíjet*. Svitavy: Trinitas, Řím: Křesťanská akademie, 2000, s. 636 – 637.
- Солдан 2000а:** Soldan, L. *Karel Dostál-Lutinov a Nový život, dva sloupy Katolické moderny*. Rosice u Brna: Gloria, 2000.
- Солдан 2000:** Soldan, L. Karel Dostál-Lutinov literát. // *Česká katolická moderna*. Ed. Pavel Marek. Olomouc – Prostějov, 2000, s. 22 – 38.
- Фиц 2000:** Fic, I. O didaktičnosti v poezii Karla Dostála-Lutinova. // *Česká katolická moderna*. Ed. Pavel Marek. Olomouc – Prostějov, 2000, s. 43 – 48.
- Хора 2000:** Hora, P. Poznámky k tématům Moravy a Haně v poezii Karla Dostála-Lutinova. // *Česká katolická moderna*. Ed. Pavel Marek. Olomouc – Prostějov, 2000, s. 39 – 42.
- Шалда 1950:** Šalda, F. X. Xaver Dvořák: Meditace, Sigismund Bouška: Pietas. // Šalda, F. X. *Kritické projevy 3*. Praha: Melantrich, 1950, 215 – 229.